

"Krigsbarn" i Sovjet

*Kekkonen svek
människorna
i Hyrsylä-kröken*

Eero Mäkkeli var sex år när vinterkriget bröt ut. Han hamnade i sovjetisk fångenskap tillsammans med 800 andra finländare som bodde i Hyrsylä-kröken. Han frigavs inte förrän över två månader efter krigsslutet.

Sidan 7.

Eero Mäkkeli

Varför är vi så avogt inställda till Finland?

"Jag upphör inte att förvånas att Finlands historia och det historiska läge som ledde till barnförflyttningarna inte intresserar", skriver Pertti Kavén och syftar på de finska krigsbarnen i Sverige.

Han tycker sig märka en bitterhet och avoghet gentemot Finland från vår sida som han inte kan förstå.

Sidorna 4-5.

Stockholmsläkaren som startade egen hjälpverksamhet för Finland

I förra numret presenterade vi en gåta: en plakett vars ursprung vi efterlyste.

Det krävdes en del detektivarbete, men gåtan är löst!

Mannen bakom plaketten, den framgångsrike stockholmsläkaren Carl-Otto Larsson Bragnum, var en handlingskraftig och framsynt man.

Hans upprop till alla fackföreningar i landet gick ut i en halv miljon exemplar och bäddade för arbetarrörelsens engagemang när det gällde att ta emot krigsbarn från Finland.

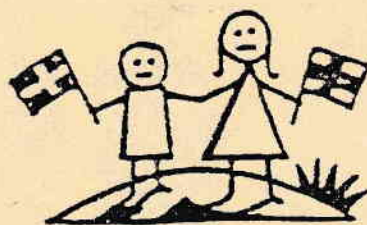
Vart alla dokument och efterlämnade handlingar från hans organisation "Svensk enhet" tagit vägen är okänt.

Sidorna 8-9.

Konstnären Olof Ahlberg gjorde bysten av Carl-Otto Larsson Bragnum.

Riksförbundet
Finska krigsbarn

Från redaktionen

Att det finns olika åsikter om krigsbarnshandlingen och om våra erfarenheter av den är helt naturligt: vi har, var och en, unika upplevelser, känslor. De är våra egna, ingen kan ta dem ifrån oss.

När **Pertti Kavén** (sidorna 4-5) ifrågasätter vår inställning till Finland gör han sig, enligt min mening, skyldig till en grov generalisering. Jag tror att de allra flesta av oss är mycket intresserade av Finland, av finländsk historia och av finska språket. Men visst finns det en och annan som känner sig så orättvist behandlad i hemlandet att han/hon helt brutit kontakterna. Men dessa personer söker sig i regel inte till krigsbarnsföreningarna heller.

Kavén menar att vi bör vara tacksamma för att vi överlevde, att vi fick det, åtminstone materiellt, bättre i Sverige än om vi hade stannat i Finland. Och tacksamma för att Finland förblev en fri stat – våra familjer blev inte deporterade till Sibirien eller avrättade.

Det är vi tacksamma för, visst. Tacksamhet har vi verkligen fått lära oss. Men det hindrar inte att vi har känslor och åsikter om hur vi blev mottagna och behandlade, som barn och som äldre, i Sverige och/eller vid hemkomsten till Finland.

Denna klivenhet följer oss genom livet.

I detta nummer publicerar vi utdrag ur en "dagbok". Det handlar om en ung studentska som tar jobb på ett hem för finska barn i Sverige.

Interiörerna är skrämmande med en närmast tyrannisk ledning. Det mänskliga kommer från de unga sköterskorna som inser att det är för barnens skull de arbetar, inte för föreståndarinnans bekvämlighet.

I detta sammanhang är det en glädje för redaktionen att presentera **Torsten Svensson** som illustratör. Som konstnär producerar han sig under namnet **Emanuel**.

När det gäller läkaren **Carl-Otto Larsson Bragnum** och hans organisation "Svensk Enhet" (sid 8-9) skulle det vara intressant att få veta vilka övriga svenska organisationer, och privatpersoner, som agerade på egen hand med att ta emot krigsbarn. En uppgift för forskare!

Nästa nummer är planerat som ett jubileumsnummer inför RFK:s tioårsjubileum, med utökad sidantal. Då hoppas jag få plats även med de förslag till forskningsämnen som länge väntat på utrymme.

Kai Rosnell, chefredaktör

Detta nummer av MedlemsNytt är tryckt hos *Ekonomi-Print AB*, Stockholm, i november 2001.

I detta nummer:

Från redaktionen	sid 2
Ordföranden har ordet	3
Partisanernas "hjälteåd" var mord!	3
Kavén: Om inställningen till Finland	4-5
Stalinistpropaganda	5
Heikki Salminens avhandling	6
Krigsbarn i österled	7
Plakettens gåta löst	8
Hannele Keinänen, krigsbarn	9
Interiör från ett barnhem	10-11
Hopp om klarhet för Siiri	11
Enkätrapport	12
Inlägg, debatt	13
Stockholms tioårsjubileum m m	14
RFK-info. På gång i lokalföreningarna.	15
"Naturlig" död för Ismo	16
Stipendiat efterlyses	16
Ett krigsbarns funderingar, dikt	16

I nästa nummer:

Forskningsobjekt?
Ett adoptionsärende.
Nya böcker.
Mer om partisanerna.
Fler berättelser - och dikter!!!

Tänker du flytta?

Meddela redaktionen - annars missar du tidningen!

Utgivning

Nästa nummer av MedlemsNytt utkommer i början av mars 2002, deadline 25 februari. Därefter början av juni, deadline 27 maj, slutet september, deadline 23 sept, samt början av december, deadline 25 nov.

Prenumeration

Årsprenumeration SEK 60:-- (för icke-medlemmar) till RFK:s pg 424 54 97 - 5.

I Finland FIM 50:--, eller 8 Euro, till Kai Rosnell, bankkonto (Porin Osuuspankki) 570081 476 212.

Glöm inte ange namn, adress och vad betalningen avser.

Obs! Någon giroblankett medföljer inte!

Redaktionen för MedlemsNytt:

Irja Olsson, ansvarig utgivare, Arentvägen 5, 806 48 Gävle. Tel 026-167678. E-post: irja.olsson.gle@telia.com

Kai Rosnell, chefredaktör (redigering, layout), Kølängsv. 10, 741 42 Knivsta. Tel: 018-380009. E-post: kai.rosnell@home.se

Gunnar Sältin, Odengatan 47, 4 tr, 113 51 Stockholm. Tel: 08-6731869.

Doris (Gui) Emanuelsson, Mjölnerbacken 15, 4 tr, 174 48 Sundbyberg. Tel: 08-7333187. E-post: gui-sture.emmanuelsson@telia.com

— Ordföranden har ordet: —

Gävle i november 2001.

Andra världskriget slutade för över ett halvt sekel sedan. Men kriget har inte fallit i glömska utan snarare tvärtom.

Sedan de finska, ryska, och internationella arkiven öppnats för forskare och allmänhet har det under de senaste åren kommit ut många böcker om kriget, men utifrån andra utgångspunkter än förr. Det som är nytt är inte själva frågan hur och varför allting hände, utan det nya är att när man läst böckerna får man en aning om vidden av det lidande kriget slumpmässigt orsakade vanliga människor.

De som nu berättar ger en annan bild av historien än de officiella myndighetsrapporterna och för all del även det som krigslitteraturen hittills beskrivit.

Böckerna berättar om författarnas eget öde, den nära anhöriges, eller släktens historia. De ger röst åt de drabbade, tysta eller nedtystade, ett ansikte till de oskyldiga, som återigen bekräftar att kriget inte är de ädla och goda människornas kamp mot onskan, utan smutsigt, girigt och obarmhärtigt hävdande den starkes hänsynslösa rätt som så hårt drabbar människor och samhällen.

Bland de senaste årens utgivna böcker finns "Längtan efter en far" där faderlösa finska barn berättar om saknaden efter en stupad eller i kriget försvunnen far, och samtidigt om änkornas hårda lott som de burit tyst.

"Det nedtystade kriget" beskriver partisanernas härjningar i de finska gränsbyarna, och "Tvingade till tystnad" eller "Vi var bara en grupp människor" med digra namnlistor på finländare som av olika anledningar reste till Sovjet och försvann, och "Lotta" om lottarörelsen, där kvinnornas stora insats under kriget äntligen synliggörs, för att inte nämna allt som skrivits om oss krigsbarn.

Dessa är bara några av böckerna jag läst. Gemensamt för dem alla är att de kompletterar och vidgar andra beskrivningar av kriget.

Nu bryts mörkläggningen som sedan årtionden vilat över det historiska materialet. Vi får ett bättre utgångsläge för en öppen diskussion, som både ger och tar. Förutsatt att man vågar och är villig att omvärdera historien än en gång.

Det är lätt att vara efterklok, men mycket görs också mot bättre vetande, det förstår man efter att ha läst Heikki Salminens licentiatavhandling om barnförflyttningarna före, under och efter andra världskriget, och som beskrivs på annat håll i tidningen.

Finska krigsbarn har en given plats i nittonhundra-talets historia och för att ta den platsen och för att sprida kännedom om våra öden kommer vi i januari att träffa kulturminister Marita Ulvskog, på kulturdepartementet. Även andra uppvaktningar är planerade.

Riksförbundet har bytt kassör. Den nya kassören heter Jouko Rajaniemi och bor i Hofors i Gävleborgs län. Han är född i Kemi i Finland och kom första gången till Sverige som krigsbarn 1944.

I nästa nummer av Medlems Nytt kan du läsa om det nordiska krigsbarnsmötet som Gävle-Dala-föreningen anordnar.

Då firar Riksförbundet 10 år och förberedelserna är i full gång.

I februari 2002 firar Finska Krigsbarnsföreningen i Stockholm sitt tioårsjubileum och i april tioårsjubilerar även krigsbarnsföreningen i Mellansverige.

Men innan dess ska vi fira "lilljul" i föreningarna och den andra, riktiga julen, var och en på vårt eget sätt.

Förhoppningsvis får vi en vit jul, det önskar åtminstone jag som tycker om snö i lagom mängder. Inte så som för tre år sedan då hela Gävle kommun begravdes under snön i det svåra snöovädret och familjen tvingades stanna inne under tre dagar, tills snöröjningen kunde bana väg fram till oss. Så ska vi inte ha det i år!

Riksförbundets styrelse och jag önskar er alla God Jul och Gott Nytt år.

lgj

Partisanernas "hjältedåd" var mord!

Stalin inrättade i början av fortsättningskriget 1941 s k partisan-grupper. Dessa tog sig in i Finland bakom fronten och skapade osäkerhet hos befolkningen genom att mörda främst kvinnor, barn och åldringar som fanns kvar i gränsbyarna, som sedan förstördes.

Partisanerna dödade ungefär 170 personer och hyllades som hjältar i Sovjet.

Fortfarande finns cirka 1 500

"överlevande" från dessa partisan-attacker. De har aldrig fått något stöd från myndigheterna, trots att de ofta blev ögonvittnen till hur deras närmaste anhöriga våldtogs och mördades.

De senaste åren har denna grupp blivit mer uppmärksammas i Finland.

Nu har kriminalpolisen i Finland till de ryska myndigheterna sänt en begäran om hjälp med att utreda partisandåden.

– Det var inte fråga om krigshandlingar utan om mord, framhåller forskaren Kari T. Takamaa i en artikel i Ilta-Sanomat (31.10.2001).

Mord preskriberas aldrig i Finland.

Journalisten Veikko Erkkilä har skrivit en bok om partisanernas illgärningar som översatts till svenska, "Det nedtystade kriget".

Mer om detta i nästa nummer av MedlemsNytt!

K.R.

Pertti Kavén: Om skillnader mellan krigsbarn som blev kvar och krigsbarn som återvände till Finland.

Varför är ni inte intresserade av Finlands historia?

Exakt hur många finska barn som efter kriget blev kvar i Sverige får vi knappast någonsin veta. Uppgifterna växlar mellan cirka 6 000 till 15 000. Det handlar i alla fall om en grupp på tusentals barn. För dem blev den separation, som var tänkt som tillfällig, att bli livslång.

För deras del kan man säga att krigsbarnsverksamheten blev ett misslyckande. Så var det inte tänkt!

Det förekom många tvister mellan svenskar och finländare efter kriget om dessa saker.

Heikki Salminen har förtjänstfullt behandlat detta tidigare utforskade ämne i sin färska licentiatavhandling.

Psykisk skillnad

Dessa barn, som alltså kom att stanna för gott i främmande land, skiljer sig kanske psykiskt från oss som återvände till Finland efter Sverige-vistelsen. De fick ett nytt hemland, ett nytt språk, en ny kultur, och framför allt nya föräldrar.

Till det yttre kanske de klarade sig bättre än återvändarna. I Finland var det ransonering, stämningen var hård och nervös under det ständiga sovjetiska hotet. Landet hade förlorat cirka 90 000 i stupade, vi hade ett par hundra tusen krigsinvalida, nära en halv miljon karelska flyktingar skulle beredas nya boplatser, och landet hade ådömts ett tungt krigsstadestånd.

Ständig rädsla

Helsingfors låg inom skotthåll för kanonerna i Porkkala som Sovjet höll som militärbas. Det rådde ständig rädsla för invasion. Hur skulle det till slut gå för oss, som nation och folk? Måste vi dela Estlands öde? I landet rådde en stämning av nedstämdhet, hopplöshet. Sovjets styrka och påverkan kändes övermäktiga.

Allt detta kunde inte undgå att påverka de enskilda människorna och familjerna.

Barnen som blev kvar i Sverige

hade ett nytt tryggare hemland. Inget ständigt hot, ingen brist på de dagliga förmödenheterna.

Övergivna? Lättade?

Men hur var det med den psykiska sidan? Kände sig dessa barn övergivna när de andra återvände till Finland? Eller kände de sig lättade när de inte behövde återvända?

Vad beror deras bitterhet och avoghet mot Finland på? Dessa känslor förnims stundom mycket tydligt. Även i den litteratur som krigsbarnen (i Sverige) producerat finns allmänt en negativ bild av Finland och finskheten.

Finland har förskjutits någonstans långt bort i bakgrunden, man vill inte veta något om det. Den som erbjuder kunskap blir besviken.

Jag upphör inte att förvånas att Finlands historia och det historiska läge som ledde till barnflyktningarna inte intresserar.

Känn stolthet!

Hur kan man rätt förstå "krigsbarndomen" om man utelämnar kriget och dess tragiska händelser?

Hur kan man förstå de finländska fäder som efter kriget uppförde sig underligt, om man inte tar i beaktande vad de har upplevt i kriget?

Krigsbarnen har egentligen anledning att känna stolthet över sitt gamla fosterland för dess senaste krig, t ex vinterkriget. Det är inte många folk som så enhälligt stod upp mot en anfallande stormakt och stoppade diktatorns invasionsplaner.

Det finns inte många sådana skådespel i krigshistorien som i hjältemod kan jämföras med denna Finlands David-mot-Goliat-kamp.

Ett högt pris

Denna försvarsseger räddade landet från obeskrivliga lidanden, men Finland fick betala ett högt pris.

Krigsbarnen har säkert många fler anledningar att känna stolthet. "Krigsbarndomen" som erfarenhet är

unik. Vi har alltid frihet att välja hur vi ska förhålla oss till våra erfarenheter. För många krigsbarn har erfarenheterna berikat livet. Bitterhet som en hela livet bestående känsla är en plåga både för en själv och omgivningen. Bitterheten borde man bli kvitt med alla medel.

Kunskap ger försoning

Kan försoning med sitt eget förflutna vara ett sätt? Försoning är inte möjlig utan kunskap om läget i Finland vid tiden för bortsändandet, och utan kunskap om det hot som Finland var utsatt för.

En del krigsbarn som blivit kvar i Sverige klagar över hur kyligt de tas emot i Finland och hur stora svårigheter de har att återknyta brutna förbindelser, bl a på grund av språksvårigheterna. Jag förstår mycket väl dessa svårigheter, de är verkliga och vi borde som organisation göra något åt dem.

Fadder till hjälp?

Vid ett möte mellan de svenska och finländska krigsbarnsförbunden i Stockholm den 13 oktober framförde vi tanken på faddrar.

Under kriget fanns en konkurrerande verksamhet till barntransporterna, nämligen fadderrörelsen: ett finskt barn hade en fadder i Sverige som sände en liten summa pengar en gång i månaden, ett paket med varor som det var brist på i Finland etc.

”Diktatorerna bär skulden”

...forts från föregående sida...

Nu skulle vi kunna ta upp idén, åt andra hållet: varje krigsbarn som blev kvar i Sverige skulle ha en fadder i Finland som förband sig att hjälpa till när det gällde att skapa kontakt med Finland.

Denna fadder skulle vara en frivillig, medlem av våra föreningar. Faddern skulle bistå vid språksvårigheter, med sin lokalkännedom, vid kontakter med myndigheter o s v.

Min egen plåga

Jag själv har plågats mycket av erfarenheterna i samband med min återkomst till Finland. Jag kom tillbaka, 3 ½ år gammal, helt försvenskad. Jag förstod inte mina föräldrars språk, de förstod inte mitt.

Jag grät och längtade ständigt tillbaka till Sverige och till min svenska mor, far och syster. Det var den lille pojken stora hopp.

Jag fick resa dit på besök efter två år. På alla bilder av mig i Sverige ler jag, på alla kort tagna i Finland är jag allvarlig. Kärleken till Sverige är en bestående känsla hos mig. Jag känner stor glädje när mitt svenska ordförråd växer med ett nytt uttryck.

Jag värderar högt de svenska män som kämpade som frivilliga jämte våra fäder, och speciellt dem som offrade livet. Deras gravar får inte glömmas.

Tacksam för stödet

Jag värdesätter det materiella och psykologiska stöd som Sverige gav oss under den svåra tiden. Jag kan inte föreställa mig en situation där den smärta och det lidande som barnförflyttningen innebar skulle innebära bitterhet mot Sverige och svenskarna.

Jag är stolt över min egen krigsbarnstid. Jag kom över svårigheterna. Även svåra erfarenheter kan vändas till något positivt och bidra till att undvika bitterhetens fälla. Det finns stöd att få när ens egna krafter inte räcker. Det är därför våra förbund har tillkommit.

Terapigrupp

Helsingfors krigsbarnsförening planerar en ny terapigrupp efter årsskiftet. Visst förstår vi här hur det känns när själen värker och ingen rik-

tigt orkar lyssna på dessa gamla problem eller bry sig.

Jag har själv gått igenom en lång process i behandlingen av min krigsbarnstid. Jag har erfarit ilska och bitterhet över att man inte förstod ett barns behov och känslor.

Jag påverkades emellertid djupt av en utställning i Helsingfors om bombningarna där man visade en byggnad som träffats av en bomb. Det huset låg mitt emot det hus där jag själv bodde 1944, mitt i Helsingfors. Efter det behövde jag inte längre fråga varför jag sändes iväg. Då gick det upp för mig hur knappa förhållandena hade varit.

Min mor berättade att vi en gång stod framför posthuset när flyglarmet gick. Fiendeplanen var rakt ovanför, posthusets luftvärn sköt. Folk rusade i panik uppför Mannerheimvägen. Mor berättade att människorna spydde. Jag grät över detta även sedan vi kommit hem. Då var jag två år gammal.

Inga alternativ

Jag beundrar verkligen inte krig och de lidanden de för med sig för oskyldiga människor. Men ibland är historien sådan att ett litet folk inte har något annat alternativ än att försvara sig. Det lyckas inte utan en stark vilja.

Kriget är grundorsaken till krigsbarnens lidande. Om man inte inser krigets grymma natur kan man inte heller förstå den händelseutveckling som ledde till barnförflyttningarna.

Rättfärdig kamp

Finland började inte kriget, det gjorde maktthungriga diktatorer som delade Europa mellan sig.

Rysslands president Putin nedlade vid sitt senaste besök här en krans vid hjältegravarna på Sandudd. Med denna handling rättfärdigade han den kamp som Finland utkämpade för sin existens.

Mycket har hänt under historiens gång innan detta kunde ske.

Har de krigsbarn som blev kvar i Sveriges fredliga och trygga famn förlorat känslan för och vetskapen om

Stalinist-

propaganda!

Vi har läst i MedlemsNytt om de finska barnen som hamnade på en värmländsk herrgård där föreståndarinnan var nazist. Men hur många vet att finska barn också utsattes för kommunistisk propaganda?

Jag fick reda på nu i oktober 2001 att en pojke, Matti, kom till en familj där mannen var stalinist. Man skulle kunna tro att det var i Norrbotten, men det var i mellersta Sverige.

Matti matades med kommunistpropaganda och fick arbeta mycket hårt, så han rymde men hanns upp och fördes tillbaka. Straffades.

Vem tog reda på hur vi barn verkligen hade det?

För egen del minns jag att fru Maja T., apotekarens fru i Finland som förmedlade resan till Sverige, besökte mig en gång. Det var det år jag blivit adopterad, alltså 1946.

Själv har jag haft det bra, men det är många andra som inte haft det, både kroppsligt – arbetat hårt – och psykiskt – det var skillnad på biologiska barnet och fosterbarnet.

Men alla fick vi nog äta oss mätta, fick rena kläder och gå i skola.

När Matti fick åka hem efter fem år så var resväskan fullproppad med kommunistiska skrifter!

Vanligen var det mat och kläder, så det var som ett lotteri i vilken familj man hamnade.

Vieno Mårtensson

vad det innebär att leva under hotet att tillintetgöras?

Pertti Kavén

PS. Heikki Salminens avhandling heter ”Suomalaiset sotalapset ja Ruotsi: lastensiirto-organisaatiot, kuljetukset Ruotsiin ja paluu Suomeen vuosina 1939-1957.” (De finländska krigsbarnen och Sverige: barnförflyttningsorganisationerna, transporterna till Sverige och återkomsten till Finland åren 1939-1957.)

Den är av hög kvalitet och godkändes nyligen på Åbo Universitet.

Det är viktigt att arbeten om barnförflyttningarna hålls på en hög och pålitlig nivå. Då kan vi kanske också dra riktiga slutsatser.

P.K.

Irja Olsson: "Imponerande forskargärning" av Salminen
Farhågorna besannades:

Lång vistelse i Sverige var negativ för relationerna

Att finska barn sändes till Sverige, Danmark och Norge undan andra världskrigets fasa eller fattigdom orsakad av kriget är ingen unik händelse utan på sitt sätt en uppföljning av första världskrigets barnflyttningar.

Då sändes tiotusentals tyska och österrikiska barn till europeiska länder, och benämningen krigsbarn används första gången då dessa barn som vuxna kallar sig "Kriegskind".

Detta kan man läsa i **Heikki Salminens** licentiatavhandling "Finska krigsbarn och Sverige": Barnflyttningsorganisationer, transporter till Sverige och återresan till Finland åren 1939-57.

30 sidor källor

Heikki Salminen, forskare på Åbo universitet, har gjort en imponerande forskargärning och studerat det mesta som sagts och skrivits om finska krigsbarn.

Källhänvisningarna spänner över 30 tätskrivna sidor, allt från tidningsreferat, riksdagsrapporter, forskarrapporter och officiella organisationers lägesbeskrivningar till enskilda människors och författares texter.

Där beskrivs hjälporganisationernas uppbyggnad, personer som deltagit i barnflyttningarna, barnhemmen i Sverige, skolorna, undervisningen, lärare, de sjuka barnen och deras transporter, diskussionerna kring fosterbarn och adoptioner. Listan är lång och slutsatserna intressanta.

Lättbegripligt

Mycket är nytt och materialet presenteras ovanligt lättbegripligt och redigt. Vore rapporten tillgänglig för allmänheten (den finns enbart på finska, översättning är inte planerad och den går inte att köpa) skulle den kunna användas nästan som ett uppslagsverk, så mycket information finns på de över 200 sidorna.

Mig veterligt har ingen finsk forskare hittills så ingående analyserat barnflyttningarnas konsekvenser för familjerna.

Av materialet framgår tydligt att en lång vistelse i Sverige hade en negativ inverkan på de biologiska föräldrarnas och barnens relationer. Det är vad man i Finland oroade sig för redan före 1942 men farhågorna avvisades från svenskt håll.

Svårt få hälsa på

Föräldrarna försökte uppehålla kontakterna med barnen, brev växades mellan hemmet i Finland och fosterhemmet i Sverige, och många av de biologiska föräldrarna, huvudsakligen mödrarna, sökte tillstånd för att få hälsa på sina barn. Men tillstånd var inte lätt att få.

Enligt Inrikesministeriet i Finland var det inte nödvändigt för mödrarna att resa om det endast gällde ett kort besök, men mödrarna envisades med sina reseansökningar.

Specialtillstånd gavs ibland om det inte stred mot kvinnornas arbetsplikt, men t ex den kände författaren Ilmari Kianto fick nej på sin begäran om resetillstånd och bidrag för att hälsa på sin åttaåriga dotter i Sverige.

Platsbrist

Orsakerna till tillståndsvägran var främst ekonomiska men det rådde även platsbrist på tågen och i båtarna, och inte heller förstod man till fullo familjebandens sociala betydelse.

Det framgår tydligt av den kritik som socialkurator Elsa Könönen från Hjälpkommittén för Finlands barn

Heikki Salminen: "Suomalaiset sotalapset ja Ruotsi: lastensiirto-organisaatiot, kuljetukset Ruotsiin ja paluu Suomeen vuosina 1939-1957." Turun Yliopisto 2001.

riktade mot besöken 1945. Då åkte tydligen alltför många mammor till Sverige för att hämta hem sina barn och lade, enligt Elsa Könönen, därigenom beslag på utrymme och kapacitet som behövdes för de övriga barntransporterna.

Efter vinterkriget hade föräldrarna i Finland inga problem att få hem barnen, men efter fortsättningskriget ville svenskarna inte längre lämna tillbaka alla barn, trots att myndigheterna i Finland krävde att alla, utom i några mycket speciella fall, skulle sändas hem.

Myndigheter hindrade

Sedan fredsavtalet mellan Sovjet och Finland undertecknats hösten 1944 började föräldrarna och skolmyndigheterna i Finland åter med all kraft kräva att barnen skulle skickas hem skyndsamt.

Svenska myndigheter lade många hinder i vägen, de trodde bl a inte att förhållandena i Finland var bra för barnen.

Enligt Heikki Salminen hade myndigheterna olika syn i frågan. I Sverige hade man mera barnets bästa för ögonen, medan i Finland betraktades saken mer från rättsliga aspekter.

Tillstånd till hemresa gavs till en början endast om barnet hade fyllt 12 år och fått personlig kallelse från Finland, eller för barn som svenskarna själva av olika anledningar ville sända hem.

Föräldrarna fick betala

I andra fall krävdes att föräldrarna själva betalade resekostnaderna som då uppgick till 700 mark. Vid senare hemresor fick barnen åka gratis.

Fördröjningarna hade till följd att vistelsetiden i Sverige förlängdes och familjebanden försvagades eller avbröts helt.

I slutet av 1945 gjordes en undersökning bland helsingforsfamiljer vilkas barn hade sänts till Sverige redan före 1944. Av svaren framkom att en

...forts på sid 13...

Hyrsylä-kröken

Gränsen mellan Finland och Ryssland fastställdes vid freden i Stolbova 1617.

Det var då Hyrsylä-kröken uppstod. Hur det gick till finns olika uppgifter om.

Den lilla "enklaven" har allt sedan dess varit som en hälsporre i det ryska köttet.

Gränskarelen, som området norr om Ladoga kallades, var ett mycket skogrikt område. Stora skogsbolag växte upp. Det kallades ibland "Finlands Klondyke". Både ryssar och finnar ville komma åt rikedomarna.

Befolkningen var till största delen ortodoxa karelare med släkt på båda sidor om gränsen.

Enligt Eero Mäkkeli (se reportaget här intill) fördes cirka 800 personer bort till rysk fångenskap direkt efter invasionen.

Bitr. professor Tapio Hämynen, Joensuu, skriver i en artikel i tidskriften Genos att de civila fångarna fick bo kvar i sina byar till början av februari 1940 när det ryska storanfallet inleddes. Då flyttades de till fångläger på ryska sidan.

Mäkkeli hävdar att cirka 100 dog i fångenskapen. Hämynen påstår att det bara var ett tiotal.

När fångarna sent omsider släpptes hem i slutet av maj 1940 stannade 15 familjer frivilligt kvar i sovjet, påstår Hämynen.

Det spekuleras också om orsaken till den uteblivna evakueringen. En teori är att regeringen, med inrikesminister Urho Kekkonen som närmast ansvarig för ev. åtgärder, inte trodde på ett krigsutbrott, en annan att landshövdingen i Viborg Arvo Manner var skyldig till den ödesdigra felbedömningen.

Krigsbarn i österled

Hyrsylä-kröken var den finländska "enklaven" som Finlands ledande politiker glömde. Inrikesminister Urho Kekkonen anses vara den närmast ansvarige för "sveket".

Trots att folket i de tre byarna bad att området skulle evakueras redan i oktober-november 1939 vidtogs inga åtgärder i den vägen.

När ryssarna utan förvarning gick över gränsen den 30 november kl 07.00 hade de en lätt match med byarna i "Hyrsylän mutka".

– De dödade personalen vid den enda färjeförbindelsen över Suojoki och tog hela befolkningen till fånga, 800 personer, berättar **Eero Mäkkeli**, 68 år, f. d. rektor i Pieksämäki nära S:t Michel.

Eero själv – han var då sex år gammal – blev en av fångarna.

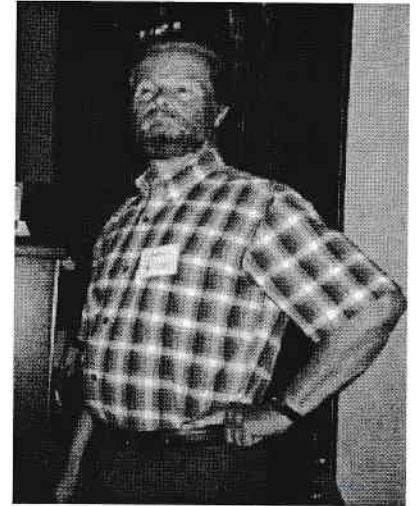
– Bara ett tiotal personer lyckades ta sig över floden till den finska sidan. De lade björkrusor på den alltför tunna isen och kom över, det var några barn och åldringar, isen höll inte för normaltunga människor.

"Omsk, Sibir"

Eero Mäkkeli minns att fångarna hamnade i ett fångläger nära Svir. Men på adresslapparna stod "Omsk, Sibir". Förhållandena var eländiga.

– Det var mest mödrar med barn och gamla människor. Fäderna var ju inkallade till armén.

Enligt Eero Mäkkeli dog hundra

Eero Mäkkeli från Hyrsylä-kröken sjöng folksånger på karelska vid krigsbarnsträffen i S:t Michel i augusti.

av de finländska fångarna av sjukdom och svält.

Vinterkriget slutade 13 mars 1940. Enligt gällande konventioner skulle fångarna utväxlas direkt, men så skedde inte med Hyrsylä-fångarna.

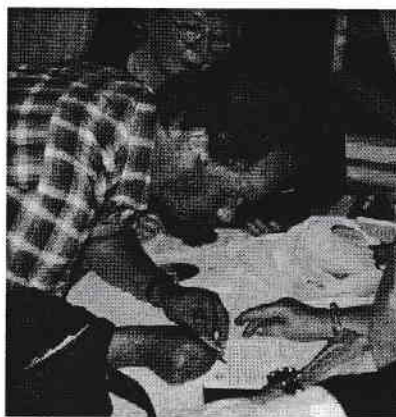
Fånge ett halvår

– Vi frigavs inte förrän efter 180 dagar i fångenskap, i slutet av maj. Och det skedde i utbyte mot Enso nybyggda pappersfabrik. Den var en av Europas modernaste då, berättar Eero Mäkkeli.

Eero fick alltså komma tillbaka till Finland. 1942 återvände han med sin familj till Hyrsylä-kröken som då återerövrats av finländarna, för att 1944 delta i den "riktiga" evakueringen av området, förföljda av ryska bomber. Eero har behållit och utvecklat den karelska dialekt som folket i Suojärvi talade (Hyrsylä hörde till denna kommun). Han besöker ofta universitetet i Petrozavodsk (Petroskoi på finska) och underhåller på så sätt det gamla språket.

Han har på sitt sätt populariserat karelskan: han har översatt en rad välkända och folksånger till karelska, och dessutom spelat in dem på skiva. Han har gjort sig känd inte bara i stora delar av Finland utan även i Sverige där karelare bor: han har en bror i Göteborg.

*Text och bilder:
Kai Rosnell*

CD-skivorna ska signeras. Eero Mäkkeli hade fullt upp.

Fotnot: Prof Hämynens artikel fanns i Genos 69 (1998). Genos utges av Genealogiska Samfundet i Finland.

Plakettens gåta löst

Reino Lamminheimo i Kungälv är rädd om den plakett (bilden) som han ärvt av sin fosterfar Fritz Weissenrieder, som vi skrev om i förra numret. Med rätta – för den är unik!

Den präglades möjligen bara i totalt 83 exemplar.

Kungl. Myntkabinetet i Stockholm har ett exemplar i sina omfattande samlingar. En bilaga till plaketten uppger att konstnären heter **Olof Ahlberg** (1876-1956), och plaketten är "slagen av **Dr Carl-Otto Larsson Bragnum**".

Carl-Otto Larsson Bragnum var en framgångsrik läkare född i Trollhättan 1891 men verksam i Stockholm. Namnet Bragnum kommer från en gård nära Vänersborg.

Ett telefonsamtal

Jag hittade ett antal "Bragnum" i Stockholms telefonkatalog och chansade på att ringa upp **Sigurd Bragnum**. En fullträff!

– Visst, Carl-Otto var min far, svarar Sigurd som är född 1928 och alltså var i tonåren under kriget.

Han minns mycket väl hur hans far "vurmade" för Finland och startade en sorts ordens-organisation "Svensk enhet".

– "Svensk enhet" var ett uttryck för hans nordiska tanke. Han betraktade Finland som "den östra rikshalvan".

Han samlade in pengar i sin vänskrets. Verksamheten började hösten 1941 med att komplettera den svenska frivilligkårens medicinutrustning. Stora gåvosändningar med vitaminer startades.

De stora läkemedelsfabrikerna ställde upp, men det mesta bekostades av dr Larsson Bragnum personligen.

Upprop i 500 000 ex

Han tyckte att det gick för långsamt och stelbent med transporter av finska barn till Sverige och satte i gång på egen hand. Han distribuerade en vädjan, ett upprop, i en halv miljon exemplar till alla fackföreningsexpeditioner i landet och nådde på så sätt hela arbetarrörelsen.

Som främsta kontaktpersoner i Finland verkade direktör Valter Hamberg och hans hustru Dagmar i Helsingfors.

Guldplakett till Gustaf V

När så Hjälpkommittén för Finlands Barn kom igång med sina barntransporter ville (och kunde) inte dr Larsson Bragnum driva en konkurrerande verksamhet och nöjde sig därefter med att fullfölja sina tidigare åtaganden.

Även Svensk Enhets verksamhet med att placera finska barn i svenska hem bekostades till stor del av dr

"Svenska folkfronten för Finlands barn" står det på plaketten som **Reino Lamminheimos** fosterföräldrar **Gun och Fritz Weissenrieder** i Göteborg fick ta emot efter kriget.

Larsson Bragnum. Vid bokslutet framkom att han bidragit med nära 40 000 dåtida kronor mot ca 3 000 kr i medlemsavgifter och insamlade gåvor.

– Jag tror att 600-700 barn kom till Sverige tack vare hans organisation. De flesta reste hem igen, men en del blev nog kvar här, säger Sigurd Bragnum.

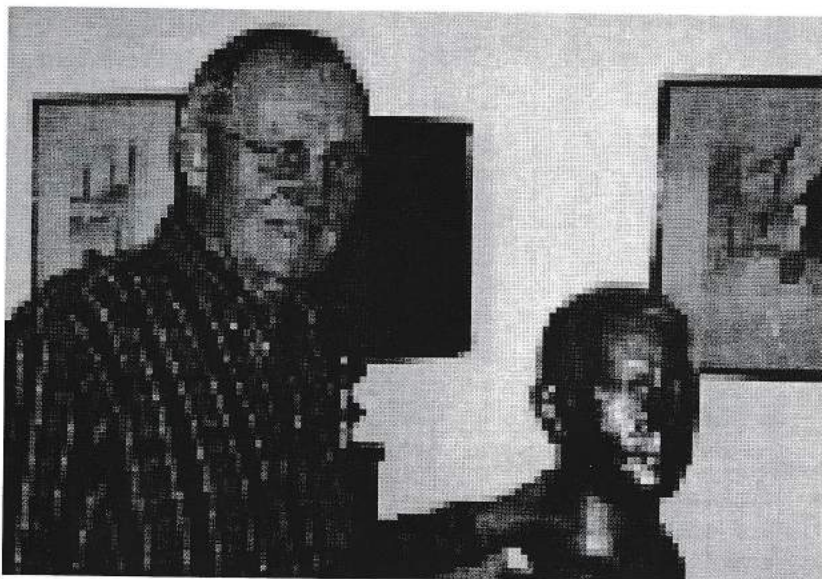
Enligt en tidningsartikel (se fotnot) lät Svensk Enhet prägla en plakett. Första exemplaret (i guld) överlämnades till Kung Gustaf V på hans 85-årsdag (16 juni 1943).

I silver har plaketten överlämnats i nio exemplar och i brons i 73 exemplar till de första medlemmarna i organisationen och som tagit emot finska barn (eller skänkt minst 100 kr). Plaketten lämnades också som hedersgåva till organisationer och institutioner.

Om plaketten verkligen präglades enbart i 83 exemplar vet vi inte.

"Eget" krigsbarn

– Vi hade förresten också en finsk flicka hos oss, Hannele Keinänen, hon blev prima ballerina i Finland. Vi har fortfarande god kontakt, berättar Sigurd Bragnum.

Sigurd Bragnum med konstnären Olof Ahlbergs byst av fadern Carl-Otto Bragnum.

Foto: Kai Rosnell

...forts på sid 12. →

En lycklig tid som krigsbarn

Men: – ”En slöja av ängslan”

– Oh, jag hade en underbar tid där. Jag kan fortfarande känna doften av blommorna i Humlegården!

Hannele Lindell tillbringade sammanlagt ett och ett halvt år, i tre omgångar, hos dr Carl-Otto Larsson Bragnum i Stockholm och hans bror Lars Bragnum och dennes familj.

En lycklig tid, summerar hon.

– Jag har mycket att tacka dem för!

Hon kom första gången till Stockholm i mars 1942. Själv trodde hon att det var redan 1941, men en kontroll av den dagbok hon förde redan då visar att hon just fyllt tretton år när hon reste första gången.

Växte tio cm

– Det var meningen att jag skulle vidare till en grosshandlare i Örebro, men doktor Bragnum undersökte barnen först på sin klinik. Han tyckte jag var så klen så han tog hand om mig, jag fick bo hos dem sedan efter en månad på kliniken.

– Han upptäckte att jag hade en sköldkörtelrubbnings som störde tillväxten så jag fick medicin. Jag växte tio centimeter den sommaren.

Hannele anser att den medicineringen blev helt avgörande för hennes karriär som balettdansös. Hon hade varit för kort annars.

Minns ni Taina Elg?

Hannele hette då Keinänen och det är under det namnet hon blev en berömd prima ballerina, med många framträdanden på Operan i Helsingfors.

Hon är född 1929 och är, fortfarande, bästa vän med Taina Elg, den finländska skådespelerskan som gjorde karriär i Hollywood (”Les Girls är nog hennes bästa film.”).

Taina var för övrigt också krigsbarn, hamnade först hos en familj i Lidköping, men kom senare till Danmark i stället.

Hannele hade börjat med balett redan som sexåring i Helsingfors, och hon fortsatte ta lektioner även i Stockholm.

– Tant Karin (Bragnum) hjälpte mig. Jag minns att det kostade fem kronor

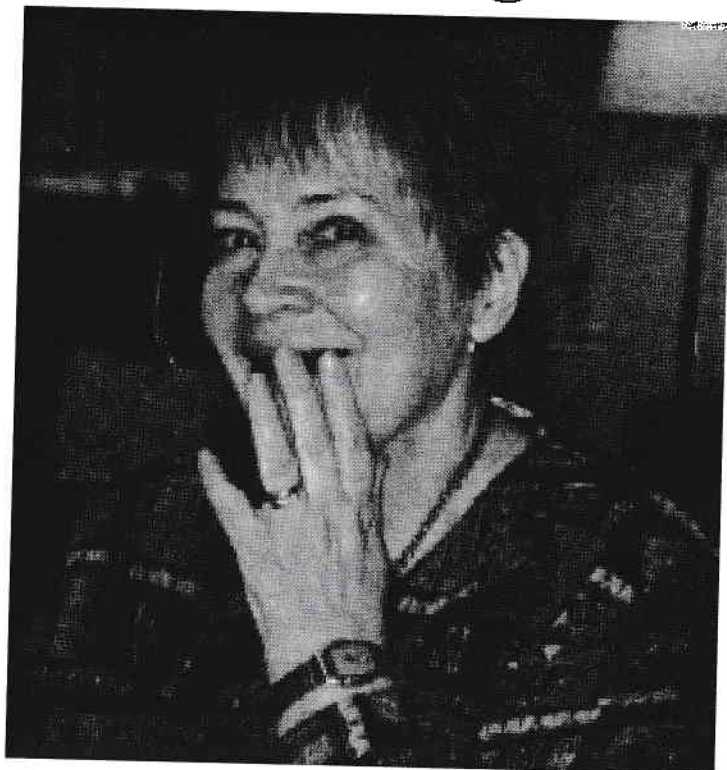

Foto: Kai Rosnell

Hannele Keinänen hade en lycklig tid i Stockholm.

per gång som hon stack till mig.

Hon minns också båttransporten till Stockholm.

– Båten körde genom en isränna och vi måste vara tysta för dom hade siktat en rysk ubåt. Men jag var inte alls rädd...

”Otaliga” resor

Reseledare var Dagmar Hamberg, Helsingfors. Gruppen bestod av cirka 20 barn, uppskattar Hannele.

– Jag hörde att hon gjorde ”otaliga” resor, så det måste ha blivit några hundra barn som kom över på det sättet.

Bostaden låg vid Villagatan, just ovanför Humlegården.

– Vi bodde granne med ryska legationen. Jag såg ofta madame Kollontay komma i sin silvveräv.

Taubes Rosita

Hon var Sovjets ambassadör i Stockholm, en mycket betydelsefull person.

Vid ett tillfälle fick Hannele göra resan från Helsingfors till Stockholm med flyg.

– Där hade jag sällskap med Rosita

Serrano, en chilensk sångerska som var mycket populär då.

Verkligen! Hon var en av Evert Taubes favoriter, huvudperson i ”Vals i Valparaiso” – ni minns väl ”Rosita... chilivita...”

Dansös, koreograf

En av doktor Bragnums söner var delvis handikappad. Det är en omständighet som Hannele nu minns som utvecklande, för henne själv.

– Jag lärde mig handskas med handikappade, det har jag haft stor nytta av.

Efter sin karriär som dansös har Hannele ägnat sig åt koreografi och hon har undervisat i balett och jazzdans. Hon gav gratislektioner åt en grupp svårt rörelsehandikappade vilket blev mycket uppskattat. Hon gav dem glädje i dansen trots att det kanske i något fall bara handlade om att krypa fram rytmiskt.

Hannele Lindell vet varför hon ”klarade” krigsbarnstiden med enbart positiva erfarenheter.

...forts på sid 12. →

Interiör från ett barnhem

Maire Tellervo Kauppinen, född 1925 i Helsingfors, avled för ett par år sedan.

Hon lämnade efter sig en del dagboksblad som hennes dotter **Elisabet Bernståhle**, Stockholm, välvilligt ställt till vårt förfogande.

Maire tjänstgjorde nämligen en tid som sköterska på två barnhem för finska krigsbarn i Sverige. Först i Enköping där hon arbetade några veckor på hösten 1946, sedan i Saltsjöbaden där hon vistades nästan åtta månader.

Förhållandena på de barnhem där finska krigsbarn vistades har aldrig blivit belysta på detta sätt, inifrån. Därför publicerar vi hennes berättelse i sammandrag.

Avbrutna studier

Maire ville studera till läkare, men det var svårt för kvinnliga studenter att komma in på universitetet. I väntan på utbildningsmöjligheter började hon jobba på Bostadsförmedlingen.

Tillsammans med en väninna kom de överens om att försöka komma över till Sverige: Hjälpkommittén för Finlands Barn hade annonserat efter unga studentskor.

Väninnan hoppade av planerna, men Maire fyllde i ansökningshandlingarna. Efter ett par dagar fick hon svar: Hur snart kunde hon resa?

"Just då låg min mor på sjukhus för operation. Jag åkte dit och talade om min resa. Stackars mor – hon skrev ut sig från sjukhuset för att hjälpa mej tvätta och stryka mina blusar. Vad underbar hon var!"

Sidenunderkläder!

"Vi reste med tåg till Åbo och därifrån båt över till Stockholm. Båten var liten och resan gick i full storm. Kände mej fruktansvärt ensam.

Alla kommittédamer var vana att göra dessa resor, det var bara jag som var helt nybörjare på området. Jag glömmer aldrig deras otroligt fina kläder och underkläder av blankt siden! Gud vad vackra dom var. Köpta i Stockholm, upplyste dom mej. Du kanske också kan köpa såna här, sade min reskamrat i samma hytt.

Jag skulle besöka Stockholms-

kontoret för Hjälpkommittén. Att ta sig dit genom Gamla stan var en upplevelse som jag aldrig kommer att glömma.

Dessa butiker! Fullt med frukt, konfekt, kakor, karameller m m, jag trodde inte mina ögon, kunde inte föreställa mig att sånt fanns! Vi hade inte sett choklad och frukt på årtal, kom inte ihåg ens smaken. Min första tanke var att skicka hem allt av det osannolika så fort jag fick min första lön.

Jag hittade kontoret och nästa steg var att ta sig till Centralen för att åka till Enköping och arbeta i ett barnhem."

Veckor? Halvår?

I sin dagbok skriver Maire att hon fick stanna där ett halvt år. Enligt

hennes registerkort på Riksarkivet var hon där endast ett par veckor, hon "blev calmette-vaccinerad i Enköping och fick inte stanna hos tbc-barn", står det på kortet.

Sedan kom hon till Saltsjöbaden, "Finlands Barnhem, Källvägen 3".

Svårt sjuka barn

"Det var en stor privat villa som byggts om till sjukhus. Vi var fem "sköterskor", två kokerskor och en legitimerad svensk sjuksköterska som var föreståndarinna.

Tjugo barn i åldrarna 3-15 år, mer eller mindre sjuka, benröta, tbc, barnförlamning m m. Det var jobbigt men roligt. Vi var som anhöriga till dessa små barn. Helt beroende av oss i alla sammanhang.

Illustration: Torsten Emanuel Svensson

Vägrades vatten - drack sin urin

...forts fr föregående sida...

Vi hade en pojke på tolv år, mycket liten. Han hade stannat i växten för han hade tuberkulos i ryggraden som gick mot halsryggen och hjärnan. Han var helt sängliggande. Han blev så fäst vid mej så ingen annan fick sköta honom.

Hem att dö

Han blev sämre och sämre och det bestämdes att han fick komma hem till Finland för hans mor skulle få träffa honom innan det var för sent.

Jag följde honom till båten och en annan sköterska skulle följa honom på resan. Han grät och jag skulle på hedersord lova att han fick komma tillbaka. Jag lovade skriva till honom. Det var svårt att skiljas från honom fast vi visste att han inte skulle klara sin hemska sjukdom någon längre tid.

Efter en vecka fick vi brev från hans mamma att han avlidit. Jag hann aldrig skriva.

Blöta madrasser

Det fanns även en liten flicka på åtta år som led av mycket svår sockersjuka, hon var törstig jämt. Efter som hon varje natt minst två-tre gånger utan att säga till vätte ner hela sängen, inte bara lakanen utan hela madrassen som fick bytas, blev hon helt nekad att dricka på kvällen och fick mycket sparsamt med vätska även på dagen.

Jag hade nattvak och skulle se ef-

ter att allt var i sin ordning och att alla barnen sov. Det var mörkt i rummet, men i en hörna lyste något blankt. Jag tände lampan och den stackars flickan satt på golvet och drack opp sin egen, eller kanske även andra barnens, urin från pottan. Botten av den var det som lyste!

Jag blev så ledsen, hon kunde inte hjälpa, törsten var så outhärdlig att vad som helst gick åt.

Det var klart, efter detta kunde inte sköterskorna neka henne rent vatten att dricka. Vi hade så i fortsättningen hela trädgården och altanen full av madrasser på tork!

Frossande chef

Föreståndarinnan var hård, elak. Inte bara mot oss utan mot barnen också. Hon satt i sitt rum, mest i sängen, åtande och drickande av alla sorters delikatesser som kom med bud. Räkningarna debiterades Hjälpkommittén. Hon var inte alltid, eller rättare sagt, sällan nykter.

Ibland fick vi besök av en läkare som var till för barnen men han satt för det mesta på "tantens" sängkant, om det fanns plats, för hon var stor och otroligt tjock - undra på det, detta sittande på sängen och frossande av mat och dryck. Sjuk var hon inte.

Imman läkaren skulle komma fick någon hjälpa henne att lacka nag-

larna, klä på henne det finaste hon hade i morgonrocksväg, lägga upp håret och till sist sminka henne så man kunde knappt känna igen henne.

Tiokilospaketet hem

Vi hade verkligen roligt varje gång, och hoppades att doktorn skulle komma så ofta som möjligt. Men han tittade sällan eller aldrig på barnen.

När vi fick vår lön, som delades ut av tanten på hennes sängkant, åkte vi till Stockholm eller gick till närmaste affär och köpte kaffe, socker, vetemjöl, cacao, ris m m och skickade hem till Finland. Man fick skicka tio kilo, och varje månad gjorde vi detta.

Min mor har aldrig glömt det. Framför allt glömmet hon inte att jag offrade alla mina pengar för att köpa till min familj hemma. Jag kände en fantastisk lycka varje gång jag skickade paketet och avstod gärna från lyxiga underkläder."

Hemlängtan

Men Maire längtade hem och började planera för att återuppta sina avbrutna studier.

I maj 1947 slutade hon arbetet i Saltsjöbaden och reste hem till Finland.

I Stockholm, på väg hem, råkade hon träffa sin blivande man. Men det är en annan historia.

K. R.

Hopp om klarhet för Siiri

Vad hände egentligen med Siiri?

Frågan i förra numret av tidningen är fortfarande obesvarad. Men en del har klarnat.

Aila Strömberg i Kävlinge, Skåne, känner mycket väl till Siiri och hennes släkt **Takalo** från Kittilä. Ailas mor, som var från Sodankylä, gifte sig nämligen med Siiris far **Erkki Ukkola**, som alltså blev Ailas styvfar.

Siiri har för övrigt en faster och en farbror som fortfarande är vid liv och skulle kunna berätta om hennes tidiga öden. Hon har också en (halv)syster, och de två träffades i somras för första gången.

- Siiri har inte haft det lätt, det vet jag, berättar Aila som är sex år äldre och som kom

till Halland som krigsbarn tillsammans med två yngre bröder.

Hon är förvånad att Siiri minns så mycket från de dramatiska händelserna hösten 1944, hon var ju bara fyra år.

Problemet är att Siiris minnen består av fragment, ofta utan inbördes sammanhang.

- Siiri borde fråga sin faster och farbror till exempel vart hennes ren-

Siiri Rüdriich

hjord tog vägen, den renhjord hon tilldömdes och som skulle garantera Siiris underhåll under barndomen. Det var nog hennes styvfar som hanterade den affären.

Vad som hände med Siiri Takalo under flykten från Kittilä i september 1944 och tills hon återfanns på Ljusdals lasarett två månader senare, det vet vi fortfarande inte. En formell begäran har sänts till lasarettet för att hon ska få ta del av sina journaler.

Så en rättelse: Siiris farmors far hette **Kokkonieniemi**, han som lärde "hela Lappland" att läsa. Vi skrev något annat i förra numret.

Kai Rosnell

Debattera mera!

Enkät-
rapport:

Intressant läsning, svår analys

Tack alla ni som svarat på enkäterna. Det har ju förekommit två enkäter med i stort sett samma innehåll. Svaren kommer att komplettera varandra.

Av den ena har 260 enkäter lämnats in. 73 från män och 187 från

Plaketten...

...forts från sid 8.

– Min far var god vän med konstnären Olof Ahlberg som också var patient hos honom. Jag har en del verk som han gjort, bl a en porträttbyst av min far!

Hägg-statyn

Olof Ahlberg, född i Häggenås, Jämtland, arbetade i sin ungdom som skogshuggare och timmerflottare men fick jobb som ornamentsnidade hos en möbelsnickare i Umeå. Han sökte sin lycka i Stockholm, kom in på Högre konstindustriella skolan, blev lärare där, studerade senare i Tyskland, Paris och Italien, och blev en flitigt anlitad skulptör i Sverige.

Han har bl a gjort Nobels minnestavla i Stockholms stadshus, en bronsgrupp i Eastmaninstitutets vestibul i Stockholm, en altartavla i Kristina kyrka i Jönköping, en torgebrunn i Strängnäs, ett stort antal kyrkliga verk i Jämtland samt statyn av Gunder Hägg vid Strömvalten i Gävle.

Rådhuset i Östersund

Två av hans mer monumentala verk är "Far och son" i Badhusparken i Östersund, samt hela utsmyckningen till Rådhuset i Östersund.

Bland hans porträttshuvuden kan nämnas dr Hanna Rydh, en av initiativtagarna till krigsbarnsverksamheten.
Kai Rosnell

Fotnot: Källor: *Svenskt Konstnärs Lexikon (1952)*, *Svenska män och kvinnor. Biografisk uppslagsbok*, samt en artikel i tidningen *Vi Vapenbröder* i Finland (nr 15, 5/8 -43).

Varmt tack till antikvarie Marie-Astrid Voisin på Kungl. Myntkabinettet som satte mig på rätt spår, och till Helena Hernberg som hittade tidningen *Vi Vapenbröder* på Universitetsbiblioteket i Helsingfors.

K.R.

kvinnor. Av den andra har lämnats 23 från män och 62 från kvinnor, alltså 85 totalt. Några har tagit sig tid att besvara båda enkäterna.

Föreningen består av fler kvinnor än män, så fördelningen är kanske inte så förvånande. Men är det möjligt så att kvinnor har lättare än män att besvara denna typ av frågor?

Det har varit en mycket intressant läsning. Mycket finns dock kvar att läsa. Detta omfattande arbete kommer att ta lång tid. Av den del som jag nu har hunnit gå igenom kan man dock se vissa tendenser. Det gäller de personliga uppgifterna.

Två tredjedelar har svarat ett de gjort endast en resa, en uppgift som var överraskande för mig.

En annan klar tendens är att många, nästan 45%, har uppgett att

En lycklig tid...

...forts från sid 9.

– Jag var ju så gammal, jag visste vad det handlade om. Och jag hade läst lite svenska redan i Helsingfors.

Och hon behövde aldrig glömma finskan, vistelsen var uppdelad i tre omgångar.

Hon talar utmärkt svenska, hon har alltid haft ett färgrikt språk, fick hon höra redan i skolan.

– Under hela min tid i Sverige kunde jag inte vara så där uppsluppen som kamraterna. Där fanns en slöja av ängslan, av melankoli. Jag var orolig för mamma och pappa, han var vid fronten. Och jag väntade alltid på brev. Men tant Karin sa att "inga brev är goda brev", om det hände något skulle det nog komma brev. Om jag blev riktigt orolig ordnade hon telefonkontakt med mamma.

I dag bor Hannele i en lägenhet i Esbo. Hennes man Jorma Lindell gick bort för sju år sedan.

Hon har fortfarande utmärkt kontakt med sin svenska familj, sina svenska bröder Sigurd och Gunnar. Den kontakten upprätthålls även i tredje generationen. Hanneles tre barn och åtta barnbarn har också kontakt med Bragnums, både i Sverige och i Finland.

Kai Rosnell

Tapani Rossi och Pirkko Ahlin går igenom enkäter. Foto: Kai Rosnell

de gått igenom en eller flera skilsmässor. Orsaken? Det kan man kanske fundera vidare över. Av våra finska föräldrars yrken kan man se att de allra flesta var s.k. lågutbildade och familjens ekonomiska situation var svag. Hur ordnade de som hade god ekonomi för sina barn under kriget?

Det andliga klimatet

I frågan om det andliga klimatet i familjen har många intressanta kommentarer lämnats med både positiv och negativ tendens. T.ex. har några svarat "dåligt pga föräldrars skilsmässa", "stor fattigdom", "alkoholproblem", "mor ensam med många barn – far i kriget", "aga förekom mot mindre barn", "oroligt, utan trygghet".

Bland de positiva kommentarerna kan nämnas: "Vi fick lära oss vad som var rätt eller fel – de tio budorden", "man gav goda råd", "rejäl uppfostran", "vi tog hand om varandra", "mor och jag var som kamrater", "hela släkten var som en enda stor familj".

Forskningsuppgift

Enkätsvaren ger onekligen upphov till många frågor. Något för en forskare att ta tag i?

Den första sammanställningen kommer att bestå av siffror, procentuell fördelning samt nedtecknande av kommentarer. Sedan återstår mycket arbete med analys.

Välkommen, Tapani!

Jag vill också presentera en ny medarbetare i dokumentationsgruppen, Tapani Rossi från Höör. Tapani har med s.k. arbetspraktik möjlighet att hjälpa oss med dokumentationsarbetet.

Pirkko Ahlin

Vi måste fortsätta att berätta!

Ända sedan jag blev medlem i Stockholmsföreningen Finska Krigsbarn och fick det första numret av MedlemsNytt i min hand har jag med stort intresse läst tidningen. Varit ledsen när jag läst om någon som varit illa och glad när jag läst om någon som har det bra. För mig har tidningen fungerat som informationskälla och en källa att hämta styrka och nya erfarenheter.

I nr 3 2001 läser jag med förvåning att redaktionen fått kritik för innehållet, det sägs vara alltför negativt. När jag läser sista sidan blir jag glad eftersom Sinikka Ortmark Almgren uttrycker just det som jag själv och många andra håller med om: - Ta vara på våra erfarenheter!

Numera känns det som om jag tillhör en familj. Och jag vet att många upplever samma sak. Jag har upptäckt att trots att varje finskt krigsbarn har sin egen unika historia som gett en alldeles egen unik erfarenhet så har alla samma bakgrund. Jag kan tala med alla och alla förstår vi varandra utan alltför många ord och förklaringar.

Men många bär fortfarande på oläkta sår från barndomsåren och för dem är livet stundom tungt. Hos många har såren läkt ut och livet har blivit ljusare. Men ingen jag mött har tagit sig igenom upplevelserna som krigsbarn utan något märke i själen.

Farhågorna...

...forts fr sid 6...

dast 36 procent ville ha tillbaka sitt barn just då.

Likgiltighet?

Liknande resultat fick man i undersökningar gjorda i Åbo och Björneborg. Som orsak till det negativa svaret angavs att familjen hade vant sig vid att inte ha ekonomiskt och/eller uppfostransansvar för sitt barn, eller blivit likgiltig för barnets framtid.

Enligt Heikki Salminen har myndigheterna i Finland ofta utan grund kritiserats för att inte tillräckligt bry sig om de återvändande barnen. Men redan 1943 planerades speciella kom-

Oavsett om vår tillvaro som krigsbarn blev ett positivt minne för livet eller något som inget barn borde få uppleva, så tillhör inte den tiden enbart oss själva. Vi har en skyldighet att delge våra barn och barnbarn våra upplevelser. Det är en del av deras rötter.

Och det finns fler än vi förstår som aldrig har vågat tala om sina upplevelser eftersom minnena är alltför upprivande. Många har ett stort och uppdämt behov av att få berätta men saknar någon som lyssnar. Att lyssna och ta del av någon annans historia är ett sätt att hjälpa någon att gå vidare. Det är även ett sätt att sprida erfarenheterna.

Krigen upphörde inte i och med att andra världskriget slutade, och nu har ett nytt krig startat. Hela världen mot Afghanistan. Oavsett skälet till att det startade och oavsett hur det kommer att sluta så vet vi att det återigen är barnen som så småningom kommer att få betala priset.

Hela tiden växer nya generationer av barn upp med erfarenheter och minnen som inget barn borde ha. Hur ska alla dessa barn ta sig igenom livet? Ska deras erfarenheter och minnen döljas, glömmas och gömmas om de är svåra? Nej, naturligtvis inte!

Jag läser om de minnen som vaknar hos vår ordförande Irja Olsson vid terrordådet i New York den 11

september. I samma ögonblick blev hennes krigsupplevelser på 40-talet så tydliga.

Ann-Maj Danielsen.

september. I samma ögonblick blev hennes krigsupplevelser på 40-talet så tydliga.

Kanske borde alla våra berättelser, erfarenheter och de konsekvenser kriget fått för oss, negativa som positiva, ges en starkare och tydligare koppling till den värld vi lever i idag.

Det har snart gått 60 år sedan vi var krigsbarn. Det är tungt att behöva konstatera att så mycket upprepas. Att alldeles för många barn ute i världen fortfarande tvingas uppleva detsamma som vi gjorde. Så oavsett om det finns några som tycker att våra berättelser är för negativa så måste vi fortsätta att berätta. Vi har en odiskutabel skyldighet att bidra på alla de sätt vi kan för att nya generationer, någon gång, ska få leva i en bättre värld.

Det är bra att redaktionen för MedlemsNytt har för avsikt att fortsätta rapportera som hittills, med tidningsens policy som utgångspunkt.

Ann-Maj Danielsen

mittéer som skulle underlätta deras återanpassning och undersöka barnens hemförhållanden så de kunde återvända. Kommittéerna arbetade över hela landet åren 1948-57.

Sin tids sanning

Ur licentiatavhandlingen framkommer hur skilda åsikter forskare och myndigheter hade och har om krigsbarnshanteringen och dess följder. Men forskare och myndigheter är också människor och äger sin tids sanning, eller som den huvudansvarige för Hjälpkommitténs verksamhet, advokaten och domaren Lars Östberg, som bl a deltog i många adoptionsrättegångar, konstaterade 1953:

- Hade vi vetat att barnen skulle bli borta hemifrån långliga tider, hade barnflyttningarna kanske aldrig påbörjats. Men vi kunde 1941 inte se in i framtiden utan fick agera med de kunskaper vi hade då.

Svenskt perspektiv?

Mycket vill ha mer, som man säger i Sverige, så nu väntar jag på Heikki Salminens nästa forskarrapport. Den ska lika ingående och objektivt belysa krigsbarnsfrågan från svenskt perspektiv. En avhandling som är så objektiv som det är möjligt för en uppenbart medkännande forskare.

Irja Olsson

Tidningsarkiven har mycket att berätta

Här på ostkusten har vi med nit och allvar kommit ett stycke på väg med granskningen av våra gamla lokal-tidningar från 1940-talet om krigsbarnen. Tjocka tunga buntar bär Helmi Eriksson och jag fram ur arkiven på Oskarshamns-Tidningen och Oskarshamns-Nyheter och sätter oss att bläddra.

Det idoga läsandet sida upp och sida ner ser ut att löna sig. Framför våra ögon, som stundtals tåras av nostalgiska, får vi ta del av barnens hastiga avfärd och oändligt långa resa, både med tåg och båt.

Framkomna till Oskarshamn och mottagna av Finlandskommittén med Alma Strömberg i spetsen, placeras så de långväga resenärerna i olika fosterhem. De ljuslockiga söta flickorna "gick

åt" först. Pojkarna hade inte samma framgång. "Gud vet vilka krigiska anlag de kunde vara bärare av", tycktes de flesta fosterföräldrar tänka.

Dock – det finns en ljuspunkt: året 1942 fanns en herrgård i Misterhult vars ägare välvilligt upplät detta "sommarnöje" för att ta emot 20 pojkar. Socialnämnden i Oskarshamn stod för det och Helmi tog kontakt med en av dess medarbetare, Elina Karlsson, nu 84 år gammal.

Mycket att berätta hade Elina som betraktade denna period som den lyckligaste i sitt liv. Pojkarna, 2–9 år, var mycket snälla. Och snäll var ju även Elina. Egenhändigt klippte hon alla gossarna och sydde byxor.

Men endast i två års tid varade detta himmelrike. Sedan ville godsä-

garen själv disponera hela sin "sommarmarstuga" och de finska gossarna fick anträda sin långa resa hem igen. "Men det var snällt av dem att upplåta sitt stora sommarnöje åt oss", tycker Elina som själv är från Helsinki och tack vare sin tvåspråkighet fick platsen bland många sökande.

Dessförinnan hade Elina följt krigsbarn på resorna mellan Åbo och Stockholm. Även nu följde hon sina gossars färd till Kungliga huvudstaden.

"Sedan dess har jag inte sett dem, men det skulle vara roligt att höra något från dem.", säger Elina. Måhända det låter sig göras genom Medlemsnytt!

Aino Samuelsson

Anja möter Anja

Under några dagar i september var Anja E. Tyni från Lovikka och hälsade på mej i Linköping.

Vi har varit brevvänner i tre år, efter en artikel i en veckotidning (Hemmets Journal) om henne. Man lär känna varandra väl genom brev.

Jag brukar kalla oss för "namnsystrar".

Anja E. Tyni är känd från sin bok "Finnungen". Jag, Anja Nordhammer, har växt upp i Höör i Skåne i en "praktig arbetarfamilj".

Jag uppfostrades med hån och förakt och fick jämt höra av min fostermor att allt finskt bara var värt förakt, att min finska mamma var en usel mor som skickade bort mej o s v.

Min fosterfar hade större förståelse för situationen men hade andra egenskaper som inte var trevliga. Jag fick aldrig vara i fred för hans tafsande.

Jag kände mej som en "lägre" klass, fick höra att jag var "konstig". Får man höra det tillräckligt ofta så blir man "konstig". Inte underligt att jag blev mobbad under skoltiden.

Det finns mycket mer att berätta. Så vi, Anja och Anja, hade mycket att prata om.

Anja Nordhammer

Stockholmsföreningen firar på Anglais!

Stockholmsföreningen inbjuder till föreningens 10-årsjubileumsfest på Scandic Hotel Anglais i Stockholm fredagen den 8 februari 2002 kl. 17.00-24.00.

Mera information samt anmälningsblankett skickas ut till medlemmarna i december. Du kan också använda nedanstående anmälningsblankett.

OBS! Bindande anmälan skickas senast 18 januari 2002 till: Marja Kinos/Stockholmsföreningen Finska Krigsbarn Tungels väg 17 192 74 Sollentuna

Pris för Stockholmsföreningens medlemmar 250 kr, för övriga 355 kr.

Avgiften skall var inbetald på föreningens pg 638 83 72-2 senast 25 januari 2002.

OBS! Glöm inte att skriva ditt namn på inbetalningsblanketten.

Hjärtligt välkomna!

Anmälningsblankett till
Stockholmsföreningens 10-årsjubileumsfest
på Scandic Hotel Anglais i Stockholm
fredagen den 8 februari 2002

Namn: _____
Adress: _____
Postadress: _____

(För att få en uppfattning om menyfördelningen, vill vi att du kryssar för ditt önskemål nedan).

Önskar fiskmeny ___ Önskar köttmeny ___ Önskar vegetarisk kost ___

På gång...

Vårprogrammet är ännu inte fastställt för de flesta föreningar. Men:

Gävle-Dala

Söndag 17 februari: Årsmöte. Lokal ej bestämd.

Göteborg

Lördag 8 dec 2001 kl 15. Självständighetsfirande, Finsk-svenska skolan (f d Lundbygymnasiet), Blackevägen 1, Göteborg. Samarbeta med RSKL.

Mellansverige

Lördag 6 april 2002 kl 13 i Västerås. Axel Oxenstiernas gata 71: **Årsmöte med 10-årsjubileum!**

Ostkusten

Årsmöte 9 mars 2002 kl 15.00 Döderhultsv. 14, Oskarshamn. Vi åter tillsammans efter mötet. Anmälan till Ull-Britt Stenvall, tel 0491-184 08.

Avdelning Gotland:

Medlemsmöte 17/1 2002 klockan 18.00 i Kafé Björkstugan, Visby.

Kurs i finska börjar 31/1-02 klockan 18.00 hos Vuxenskolan, Bredgatan, Visby.

Anmälan till Liisa Pavasson, telefon 0498-360 78.

Skåne

Torsdag 6 dec: **Självständighetsfirande**. S:t Mikaelsskyrkan Malmö kl 18 (med Finska föreningen och Krigsveteranerna). Samma dag i Lund, Institutionen för nordiska språk och finska, Helgonabacken 14, kl 18.15.

Stockholm

Medlemsmöte sista torsdagen i månaden (inte december) kl 18.30 på Kristinehovs Malmgård, Kristinehovsg. 2.

Lördag 15 dec kl 13.30. **Julfest**, jultallrik 70 kr. Vi sjunger in julen och får besök av tomten. Ta med egen dryck samt en julklapp värd minst 20 kr.

Anmäl senast en vecka före till Yrsa Avellán, 08-53250196 eller Mirjam Spjut, 08-253991.

Januariträffen blir **torsdag 24** för att inte komma för tätt in på jubileet.

Fredag 8 februari 2002 firar föreningen sitt **10-årsjubileum**. Se sidan 14.

Vårprogrammet är ännu inte klart, men räkna med 28 febr och 28 mars.

Kassören har avgått

Gunnel Nordström har på egen begäran lämnat sin post som kassör i RFK, med omedelbar verkan.

Hon har också lämnat styrelsen där Kosti Markkanen i stället går in som ordinarie ledamot för Skåneföreningen.

Till ny kassör, fram till årsmötet 11 maj 2002, har styrelsen utsett Jouko Rajaniemi, Hofors.

Vill du resa till Karelen?

Intresserad av en resa till Karelen? Kanske för att återse din barndoms hemtrakter?

Vidar Dahl på Karleby Resebyrå har arrangerat resor med/för krigsveteraner och andra intresserade i många år, främst till karelska näset. Han kan skraddarsy en resa för krigsbarn med besök på de orter som resenärerna själva önskar.

Tidpunkt: juni eller augusti 2002. Resans längd: fem dagar med utgångspunkt i Helsingfors (eller Åbo, om man föredrar att resa till Finland med färjan).

Uppskattad kostnad: cirka 5 000 kronor.

Anmäl ditt intresse antingen direkt till Vidar Dahl, tel 00358 - 68223811, eller till Kai Rosnell, tel 018-380009.

Om det finns tillräckligt stort intresse så blir det en resa!

K.R.

Nya medlemmar

Ett 40-tal medlemmar i Skåneföreningen, bland dem en hel del nya, träffades lördag 24 nov hos Pirjo och Bengt Milton i Bjärred, njöt av finsk mat, finsk musik, allsång m m under entusiastisk ledning av Paula Stéen och Marjatta Oredsson.

Det finns fortfarande många krigsbarn som inte känner till våra föreningar. Tapani Rossi i Höör har kommit på ett bra sätt att kontakta sådana: först ett kort brev med information, sedan telefonkontakt efter någon vecka.

RFK-info

Riksförbundet firar sitt **tioårsjubileum** i Gävle 11-12 maj 2002. Planeringen pågår för fullt hos Gävle-Dala och Mellansverige som samarbetar om arrangemanget.

Inbjudan i nästa nummer!

Dock hinner både Stockholmsföreningen och Mellansverige före med sina tioårsjubileer även om man inte försöker "överträffa" riksjubileet. Se under resp. lokalförening samt sidan 14.

RFK:s styrelse sammanträder söndag 20 januari i Stockholm liksom dokumentationsgruppen. Dagen efter sker en uppvaktning hos kultunminister Marita Ulvskog.

Söndag 27 januari träffas ledningen för de svenska och finska riksförbunden i Stockholm.

Riksförbundets ordförande är **Irja Olsson**, Arentvägen 5, 806 48 GÄVLE. Tel 026-167678.

Som **sekreterare** fungerar **Leila Ulvemo**, Lilla Köpmansgatan 4, 572 30 OSKARSHAMN. Tel 0491-77403.

Kassörens arbete sköts av **Jouko Rajaniemi** (ej i styrelsen), Smålandsg. 17, 813 30 Hofors, tel 0290-24917.

Förbundets **vice ordförande** heter **Kalle Seppä**, Kastgränd 5, 302 53 HALMSTAD. Tel 035-213075.

Övriga **ordinarie** ledamöter är **Doris (Gui) Emanuelsson**, Mjölnerbacken 15, 4 tr, 174 48 SUNDBYBERG. Tel 08-7333187.

Reino Heino, Valhallavägen 19 A, 811 40 SANDVIKEN. Tel 026-256658.

Gunnel Johansson, Eddagatan 4, 723 55 VÄSTERÅS. Tel 021-22058.

Pentti Käppi, Sjögången 30, 421 71 VFRÖLUNDA. Tel 031-291688.

Kosti Markkanen, Ribetuatorp, 297 94 Degeberga. Tel 044-352412.

Hemsidor

RFK:s hemsida finner du på adressen: www.immi.se/krigsbarn

De finska hemsidorna är av god kvalitet med mycket innehåll. De finns på adressen:

www.sotalapsi.homestead.com

Avs: RFK
c/o Kai Rosnell
Kölångsvägen 10
741 42 Knivsta

B-POST

Mellanbrodern dog av hjärninflammation

Minns du Jarkko Larsson från "Spårlöst försvunnen"?

Vi skrev om honom och hur han återfann sin syster Leena, efter 55 år, i årets andra nummer.

Vi skrev också att han misstänkte att mellanbrodern Ismo hade miss-handlats till döds och begravts i trädgården.

Journalerna finns

Nu kan vi berätta att Ismo faktiskt dog på Halmstads lasarett den 11 augusti 1943. Dödsorsaken var "encefalit", en hjärninflammation.

Jarkko hade förgäves försökt få upplysningar från sjukhuset. Och det tog ett par månader efter vår första begäran om uppgifter innan det verkligen kom en bunt fotokopior.

Av dessa framgår utom allt tvivel att pojken togs in på sjukhuset 30 juli med oklar feber samt smärtor i bröstet och magen. Han blev bara sämre och dog kl 3.35 den 11 augusti.

Var är han begravd?

Obduktionen, utförd på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg, påvisade en "kraftig encefalit" med blödning.

Men inga som helst tecken på eller spår av misshandel.

Men var är han begravd? Jarkko har förgäves sökt upplysningar i södra Halland, men Ismo finns inte nämnd i några kyrkoböcker.

Namnet överstruket

Vi har sökt uppgifter om honom i Hjälpkommitténs korrespondens på Riksarkivet i Stockholm. Han finns nämnd på ett brev, men namnet är överstruket. Brevet är daterat 11 augusti 1943 vilket bevisar att kuratorn Maja Ahlberg, som undertecknat do-

Ismo Saarinen blev bara 4,5 år gammal.

kumentet, hade någon upplysning som hon ville vidarebefordra till Finland, men att hon tydligen gjort det i en annan form.

Min teori är att hon tänkte meddela att pojken var intagen på sjukhus, men att hon då fick reda på att han dött.

Varför Stockholm?

På Kansallisarkisto i Helsingfors har vi funnit ett papper som visar att dödsattesten kommit dit och vidarebefordrats till Åbo med uppmaning att den skulle sändas vidare till Ismos föräldrar. Men eftersom föräldrarna var döda är det ovisst vart dödsattesten sänts.

Från pastorsexpeditionen i Nystad har kommit en uppgift (i samband med ett personbevis för modern) att Ismo skulle ha begravts i Stockholm.

– I Stockholm? Var där? Varför där? frågar Jarkko som tvivlar på uppgiften.

Efterforskningarna fortsätter.

Kai Rosnell

Stipendiat efterlyses!

RFK skall dela ut ett stipendium i samband med tioårsjubileet i Gävle 11-12 maj 2002.

Det är de pengar som fonderats i "Aune Karlssons fond", nu "Finska krigsbarns fond", som skall få en mottagare.

Till fonden har Sinikka Vesterberg i Australien bidragit genom försäljningen av sin bok "En gång krigsbarn".

Vem blir stipendiat?

Vi vill ha tips från våra medlemmar och läsare om lämplig person som "förtjänstfullt engagerat sig i frågor om flyktingbarn eller verkat för flyktingbarn".

Lämna tipset till ordföranden Irja Olsson!

Ett krigsbarns funderingar

**Att vara ett krigets barn
är det**

att alltid söka efter trygghet
att aldrig höra till
att alltid vara utanför
att alltid ha omöjliga
kärlekshistorier
att aldrig bli av med tomheten
att alltid känna sig kluren
att alltid vara "duktig"
att aldrig duga
att alltid fråga Varför?
detta trots make, barn och
barnbarn.

Anita Sjöholm